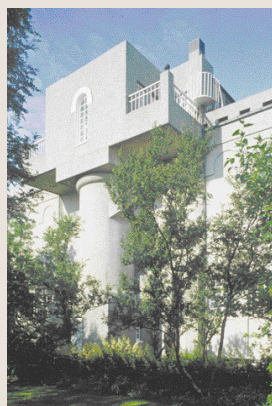




Vídeňský Hofburg, kompozitní stavba, která se vyvíjela a rozšiřovala přes 600 let, vede se svým okolím dlouhý dialog. Nejen že stojí mezi ulicemi

a náměstími, k jejichž lineárním okrajům se přimyká, ale také završuje fragmentované urbánní prostory a vytváří tak jejich dříve nečitelnou osu.

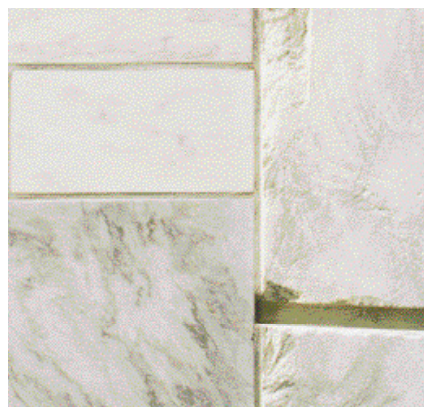
Splývá se svým okolím, je to takový architektonický chameleon, který si ze svého okolí něco bere, něco v něm potlačuje a něco vytváří.



Díky zvláštnímu jednosloupovému portiku působí Muzeum Einara Jonssona (Reykjavik, Island, 1916) z pohledu od města

majestátním dojmem. Avšak jeho průčelí na opačné straně odpovídá tomu, co bylo plánováno: veřejný prostor spíše

intimnějšího měřítka zasazený do rezidenční čtvrti. Návrh domu byl tedy inspirován měřítkem a proporcemi okolí.



Tod Williams a Billie Tsien využili pro Centrum podpory veřejných aktivit, jež dokončili roku 2011 pro Bennington College (Vermont), opracovaný

mramor z nyní vyčerpaného místního lomu. Navázali tak dialog s mnoha městskými stavbami v řadě vesnic a měst Vermontu, jež využívají téhož materiálu.

V případě jednoho projektu to může být především fyzický kontext, jenž zazní jako nejnaléhavější hlas, s nímž je třeba počítat, v případě jiného infrastruktura, u dalšího bude třeba řešit efemérní nebo environmentální záležitosti. Dialog může probíhat v duchu přátelském nebo nepřátelském, může jít o sounáležitost nebo využívání a může dojít na přehánění nebo přehlížení, exhibování nebo zamlžování. Každopádně dílo je schopno dát kontextu význam, obsáhnout všechno, co obnáší, a má šanci vytvořit kontext dosud neznámý.

Fyzický kontext

Každé místo má své fyzické danosti, které vtiskují kontextu, v němž má stavba stát, jedinečnou identitu. Mohou se také projevit jako silné faktory v motivaci architektonického konceptu. Již existující struktury se vyznačují specifickými dimenzionálními a prostorovými vlastnostmi (výška, šířka, otvory, objemy) a materiálovou a konstrukční metodologií. Mocným determinantem vztahu plánované budovy k místu bývá i přírodní a umělé topografie (plochý nebo šikmý, tvárný nebo těžko proniknutelný terén), stejně jako pohled z daného místa a na ně rozšiřuje identitu kontextu. Ale i když jsou tyto danosti podstatné, nebývají

nejpoddajné, neboť budované dílo může jejich význam podtrhnout nebo naopak potlačit podle toho, k čemu bude upnuta pozornost.

Materiál

Kontext díla může tvořit materiál. Pokud stavíme dům ve městě s dřevěnou architekturou, měl by být rovněž ze dřeva. Nebo materiálový kontext udává zvláštní druh dřeva z místního lesa či žula z nedalekého lomu. Případně může být stavba pojata jako rozšíření povrchu, na němž má stát, například kamenný dům na skalnatém výběžku. Cihlová stavba zase může odkazovat na opuštěnou cihelnu, která de facto dala vzniknout městu. Jinými slovy, materiálový kontext díla je rozsáhlý.

Měřítka

V rámci kontextu existují dva aspekty měřítka, které je třeba brát v úvahu. Jedním je měřítko místa: stavba v srdci města bude ovlivňována měřítkem svého okolí – ať už je zasazena do bloku nebo obklopena mrakodrapy – a stavba v krajině zase jejím měřítkem, ať už je to pustá pláň nebo hustý les. Je tu i hledisko vnímání – pohled z povzdálí, jímž je stavba poměřována, a pohled, který se nabízí z budovy.

(pokračování na straně 53)

Álvaro Siza: Prohlídka místa

Jestliže je zapojení kontextu jednou z nejmocnějších forem dialogu jako těsného, smysluplného kontaktu mezi podmínkami a návrhem, patří díla portugalského architekta Álvaro Siza k těm nejvýmluvnějším. Siza rozvinul způsob, díky němuž jeho stavby spojují přírodní i člověkem vytvořený kontext ve virtuózní kompozice, které jak se zdá, jsou vždy integrální součástí svého prostředí, i když to se neustále mění.

Například v Sizově nejranějším projektu, restauraci a čajovně Boa Nova Tea House v Leça da Palmeira, se opakuje téma horizontu. Pečlivě řízené pohledy definují různé vztahy stavby k okolí. Schody, které vedou ke vstupním dveřím, vypovídají o našem vztahu k moři, o našem místě ve skalách, o podstatě velké střechy vznášející se nad stavbou. V dlouhém a nízkém horizontálním vikýři v linii vstupu se opakuje horizont moře, zatímco světlík přímo nad ním odráží kus oblohy. Další okno níže rámuje kontrastní pohled na bouřlivé skalnaté pobřeží.

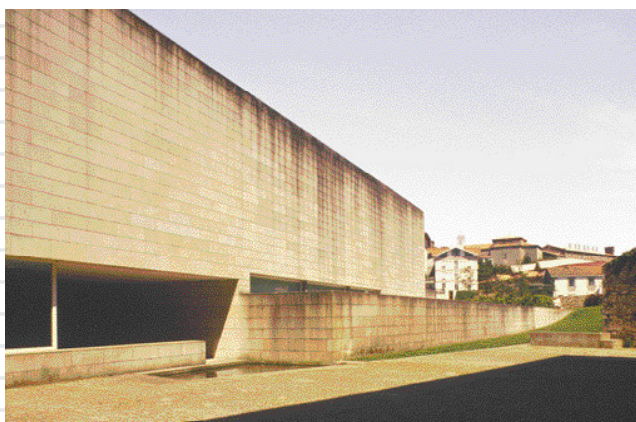
Pozdější Galicijské centrum současného umění obklopují významné barokní stavby, zejména bývalý klášter s kaskádovými zahradami. I když kamenné obložení muzea připomíná žulu svých sousedů, nejde o skutečnou zděnou stěnu, ale o plášť, který je překvapivě tenký a místy působí, jako by byl visel ve vzduchu. Na straně obrácené k městu se hmota láme přes roh ulice a její profil se jemně deformuje. V závislosti na postavení pozorovatele v okolí se pak zdá, jako by stavba neustále měnila tvar. Když k ní přicházíte od sousední školy, lomený podhled a rampa jako by prodlužovaly vzdálenost směrem ke



Boa Nova Tea House,
Leça da Palmeira, Portugalsko, 1963

klášteru, který se zároveň jeví vyšší, než ve skutečnosti je. Směrem od kláštera totéž funguje v opačné perspektivě – délka ulice se zkracuje a redukuje objem muzeální budovy. Pravidelná síť kamenného obložení podtrhuje zkrslení povrchu. V zahradním průčelí se muzeum zdá být menší, přizpůsobuje se měřítku domku někdejšího zahradníka, a snižuje se, až se stane zahradní zdí.

Álvaro Siza Vieira ve svých dílech nepoukazuje jen na jejich kontext, ale pozoruje, analyzuje, a dokonce vysvětluje podmínky, které je obklopují. Spojuje souvislosti, jež se vytrácejí v dávné minulosti, s těmi, které byly odhaleny v nové přítomnosti. Jednou řekl, že „architekti nic nevymýšlejí, ale mění realitu“. Siza pracuje s vrstvami reality, jež nachází na místě, a daří se mu vytvářet díla, která zdokonalují, rozšiřují, ověřují a nutně mění naše vnímání. Ukazuje, že i starší stavby lze neustále „renovovat“ a rozšiřovat dialog s jejich kontextem.



**Galicijské centrum současného umění,
Santiago de Compostela, Španělsko, 1988-1993**

Prostor

Existují primárně dvě měřítka prostoru. Stavba je jednak zasazena do sítě městského prostoru a její vztah k ní zpravidla udává umístění vstupu a orientaci. A pak je zde vnitřní a někdy také privátní prostorová síť vlastní stavby, jejíž běh a přístup ke vzduchu, světlu i výhled rovněž záleží na vztahu k veřejnému prostoru.

Místo

Přirozené místo bude mít specifické fyzikální atributy, jako je neprostupnost nebo poréznost, svažitost nebo plochost, nepravidelnost nebo dokonce trvalost či dočasnost. Jako alternativní „půda“ pro místo konstruované může posloužit stavební blok nebo podpůrná deska. Místo může být vizuálně zajímavé – v pohledech, které se z něj nabízejí. Dialog navázaný s těmito podmínkami udává prostorové kvality.

Infrastrukturální kontext

Jsou aspekty kontextu, jež mají propracovanou síť a systém, do některých lze proniknout, s jinými je třeba se jednoduše potýkat. Mohou mít formu fyzických stop, například v archeologických nebo geologických vrstvách, nebo může jít o standardizované dopravní a servisní infrastruktury. Dialog v této oblasti pomůže zasadit dílo do specifického kontextu.

Vrstvy

Příležitostně se stává, že místo bylo již dříve obsazeno, že je to archeologický palimpsest, proložený vrstvami toho, co tu kdysi bývalo po dlouhý čas. Je třeba se rozhodnout, jakou informaci, pokud vůbec nějakou, mají případné fyzické stopy jako svědkové jiných dob a předchozího obydlí nést pro současnou vrstvu. O muzeu postaveném nad římskými vykopávkami je třeba uvažovat jinak než o domu nad starou ledovou chýší. Podobně může být struktura místa výslednicí ještě různorodějšího sledu geologických událostí, které zároveň umožňují nahlédnout na jeho budoucí vývoj. Podstata této transformace a pohybu v průběhu věků může architektům poskytnout informace, díky nimž lze předcházet potenciálním neštěstím.



Dům Tolo od Álvára Siza Veiry v portugalském Lugar das Carvalhinhas-Alvíte (2000–2005) ovládl strmý a úzký pozemek pomocí kaskádového uspořádání povrchu a schodiště, které spojuje horní a dolní komunikační síť. Obydlí se stalo jakousi svéráznou krajinou, v níž a na níž její obyvatelé žijí.

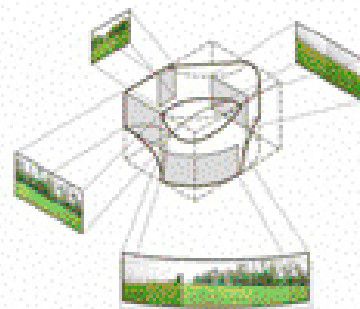


Galiciské město kultury (2001–2011) Petera Eisenmana odkazuje na městský plán nedalekého Santiaga de Compostela. Vytváří zvláštní krajinu, která spojuje rurální topografii s městským centrem. Krajinu metaforicky utvářejí „potůčky“ pro chodce, jež definují objemy osmi staveb komplexu.



Podoba Vyhliďkového domu z produkce architektonické kanceláře Johnstona Markleeho a Diega Arraigady v argentinském Rosariu reaguje na environmentální a perceptuální kontext. Série formálních zkreslení

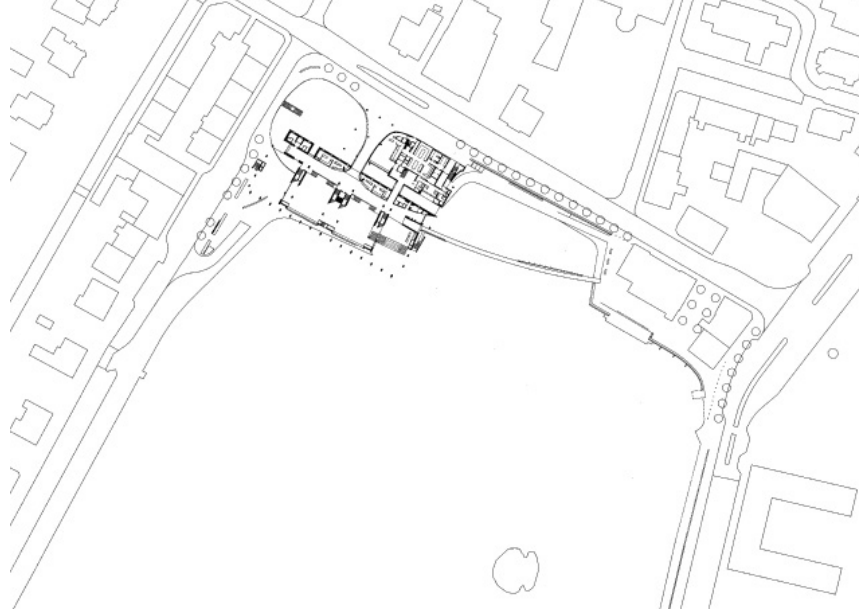
zjevně řeší protichůdné přání mít soukromí v předměstském kontextu a zároveň si dopřát výhled do vzdálené krajiny. Směr převládajících větrů a úhly dopadu slunečního světla umísťují dům do efemérnějšího kontextu.





Národní muzeum římského umění ve španělské Méridě (1986), jež je dílem Rafaela Monea, vzniklo nad pozůstatky římského města z prvního století př. n. l. a vystavuje předměty, které zde

archeologové našli. Nosné stěny vznikly přímo nad fragmenty archeologického naleziště. Do geometrie paralelních zdí je zakomponováno odkryté římské zdivo, aniž by bylo narušováno.



Sítě

Vztah stavby k existujícím komunikacím a službám spočívá v jejím propojení s různými systémy, jimiž se stane vitální součástí větší sítě. Cesty různého druhu (chodníky, silnice, cyklistické stezky, síť veřejné dopravy), které jsou v místě používány a budou k budově přivedeny, nejen poskytnou přístup k ní, ale začlení ji do většího celku. Parametry pro vznik projektu a jeho zapojení do širšího kontextu poskytnou také informace o přístupu k vodě, kanalizaci a elektřině.

Efemérní kontext

Idea Grand Prix, která se pořádá v Monaku, nebo Cesty duší ve svatyni Čongmjo v korejském Soulu, která není určena živým, to jsou jen dva příklady mnoha neviditelných kontextů, jež vyžadují různý přístup k investigaci. Ve hmotných konstrukcích každé kultury jsou často zhmotněny její tradice, příběhy a místní historie.



Při projektování nového sídla městské radnice na jezeře v islandském Reykjavíku (1992) využilo Studio Granda již existující cesty, ale současně vytvořilo nové, do té doby neviděné. Ve

výsledku se stavba stala městským centrem, jehož forma se sezónně a v různé míře proměňuje a v neposlední řadě vypráví příběhy – zdi porostlé mechem například připomínají flóru

a faunu severských ság. Porézní objem stavby je rozšířením městského kontextu a komunikace spojila dvě sousední části města, přičemž v zimě slouží jako sčochdiště k zamrzlému jezeru.

V roce 1967 uspořádal Klaus Herdeg výstavu *Formální struktury v indické architektuře*, kde vystavil také soubor svých kreseb. Jedna z nich zaznamenává stupňovité vodní struktury, jež jsou příkladem toho, jak se rituály a zvyky zakořeněné v určité kultuře odrážejí v tamních architektonických konstrukcích.





Vrch Sacro Monte nedaleko italského Varese je osazen čtrnácti kaplemi s výjevy ze života Krista, Panny Marie a světců. Komplex byl dokončen v roce 1623. Jednotlivé pavilony vyznačují poutní cestu po svaté hoře, kterou uzavírá kostel zasvěcený

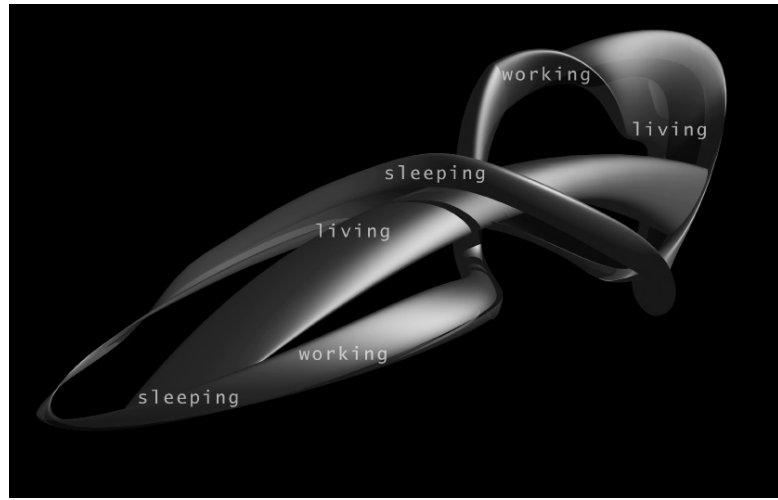
Madoně del Monte. Každá kaple vytváří prostorový kontext pro jednu z významných událostí ze života svatých a stejně jako kapitoly z jejich příběhu je každá stavba vztažena k sousední, aby vytvořila prostorovou cestu krajinou.

Tradice

Do kontextu mohou být vepsány rituály a tradice příznačné pro danou kulturu. Jejich působením mohou vznikat specifické stavby nebo jiná architektonická díla, která vyznačují cestu, podél níž je rituál vykonáván, nebo prostor, v němž se odehrávají kulturní aktivity.

Narace

Architektura umí ilustrovat příběh, ať už legendární, válečný, milostný nebo temný. Nutně tak činí pomocí překladu, přičemž je třeba si uvědomit, že takové zprostředkování v díle musí příjemce oslovit. Jedině tak lze příběh architekturou znovu vyprávět.



Möbius House v nizozemském Het Gooi navrhl v roce 1993 Ben van Berkel pro pár se dvěma dětmi. Je založen na geometrii, která

prostorově v objemu domu odráží nezávislé, ale protínající se aktivity jeho obyvatel - práci, odpočinek (domácí život) a spánek.

Červenému komplexu Casa das Histórias Paula Rego (2008) v portugalském Cascaisu, jež navrhl Eduard Souto de Moura, dominují pyramidové věže. Odkazují na náboženský i světský kontext. Připomínají jednak dýmnik v kuchyni gotického kláštera v Alcobaça, jednak špičaté věže typické pro siluetu nedalekého Královského paláce v Sintře. Umělecké muzeum a galerie portugalské malíčky je tak zasazena do několika historických kontextů a interpretuje je.



Historie

Čtením historického kontextu odhalujeme, co se dříve odehrávalo na daném místě. Lze si tak spojit sérií událostí, jež se přihodily ve velmi odlišných časových obdobích. A i když historický kontext není na místě nijak znatelný, nosí ho lidé ve své paměti.

Kontext prostředí

Jedním z nejdůležitějších a nejnaléhavějších aspektů návrhu stavby je její environmentální kontext. Může jej ovlivnit jak pozitivně (dokáže stavbě poskytnout teplo nebo stín), tak extrémně negativně (v podobě eroze nebo zřícení). Většina rysů tohoto kontextu se neustále mění, a to jak předvídatelným, tak neočekávaným způsobem. Na druhé straně samotná stavba má vůči kontextu určitou odpovědnost: přinejhorším s ním koexistuje, přinejlepším jej pozvedne.

Mimořádná variabilita

Architekt by měl počítat s tím, že prostředí, do něž je stavba situována, se změní, a to často nepředvídatelným způsobem. Parametry návrhu stavby umístěné ve specifickém environmentálním kontextu tak udává například nepříznivé počasí – povodně, zemětřesení, hurikány a laviny. Dům v záplavové oblasti by měl stát na pilotech, zatímco v krajině s lavinovým nebezpečím by měl mít tvar klínu zapuštěného do horského svahu.

Počasí

Míra environmentálních změn je předvídatelnější v rozmezí od čtyřicetihodinového cyklu po roční období. Základní, byť konstantně se měnící působení slunce, deště a větru by nemělo mít vliv jen na umístění a dimenzi oken, sklon střechy nebo použité materiály, ale především na samotné zasazení stavby na její místo.



Krajina v čínské provincii Che-nan je poseta nádvořími zapuštěnými do země. Vznikla před více než 4000 lety a kolem nich důmyslná obydlí, která nejen že využívala relativně stálou teplotu země k udržení tepla v zimě a chladna v létě, ale nechávala také volný prostor pro zemědělství.



Dům se dvěma komíny (Double Chimney House) z dílny ateliéru Bow Wow (2008) odráží víru firmy, že architektura by měla být odrazem svých obyvatel a typických prvků prostředí, v němž stojí. Tento dům je jakoby rozštěpen na dvě poloviny, které jednak sledují svůj záměr (jedna je pro hosty, druhá slouží majiteli), jednak své prostředí – dům je ohleduplně umístěn mezi stromy a otevírá se jižnímu světlu.



Globální semenná banka v horách na Špicberských ostrovech (2008), navržená Peterem W. Sødermanem (Barlindhaug Consult), je vysoce zabezpečené zařízení, jež slouží k uschování téměř 4,5 milionu semen z celého světa. Stavba je částečně vytesána do pískovcového masivu na ochranu před kolísáním teploty, zemětřesením, změnami klimatu a dalšími potenciálně ničivými vlivy prostředí. Tvar a materiál vstupu byl navržen tak, aby

vyločil riziko následků lavinového závalu a velkých bouří. Střecha a průčelí této konstrukce z betonu a oceli dávají znamení, že je zde přítomna stavba, a zároveň nastiňují její funkci jako potenciálního zdroje obnovy života. Skulptura nazvaná *Věčná ozvěna*, jejímž autorem je Dyveke Sanne, sestává z prizmat, zrcadel a ocelových úlomků, které v kombinaci s tyrkysovými optickými vlákny odrážejí slabé arktické světlo a září světlem vlastním.